

**RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF RAHBARINING
BOSHQARUV FAOLIYATI****Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna***Turan International University "Gumanitar fanlar va pedagogika" kafedrası
o'qituvchisi, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)**E-mail: nurullayeva_ugulxon@gmail.com***Turdiboyeva Gulnoza Xamidullo qizi***Turan International University, S.BT-22-07 guruh talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyatini takomillashtirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi boshlang'ich sinf rahbarining an'anaviy tashkiliy faoliyatini yangi mazmun bilan boyitmoqda. Xususan, elektron jurnal, ta'lim platformalari, raqamli monitoring vositalari, elektron aloqa kanallari, ma'lumotlar tahlili va raqamli portfoliolar sinf faoliyatini tezkor boshqarish imkonini bermoqda. Tadqiqotda boshlang'ich sinf rahbarining o'quvchilar faoliyatini monitoring qilish, ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish, pedagogik jarayonni rejalashtirish, individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash, tarbiyaviy ishlarni muvofiqlashtirish hamda ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi vazifalari ochib berilgan. Shuningdek, raqamli boshqaruvning samarali modeli taklif etilib, uning asosiy bosqichlari belgilangan.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, boshlang'ich ta'lim, sinf rahbari, boshqaruv faoliyati, raqamli kompetensiya, elektron monitoring, ta'lim platformasi, pedagogik boshqaruv.

Аннотация. В данной статье с научной, теоретической и практической точек зрения анализируются вопросы совершенствования управленческой деятельности учителя начальной школы в цифровой образовательной среде. Быстрое внедрение цифровых технологий в образовательный процесс обогащает традиционную организационную деятельность учителя начальной школы новым содержанием. В частности, электронные журналы, образовательные платформы, цифровые средства мониторинга, электронные каналы связи, анализ данных и цифровые портфолио позволяют оперативно управлять учебной деятельностью. Исследование выявляет задачи учителя начальной школы по мониторингу деятельности учащихся, организации сотрудничества с родителями, планированию педагогического процесса, выявлению индивидуальных образовательных потребностей, координации учебной работы и принятию управленческих решений на основе данных. Также предлагается эффективная модель цифрового управления и определяются ее основные этапы.

Ключевые слова: цифровое образование, начальное образование, учитель, управленческая деятельность, цифровая компетентность, электронный мониторинг, образовательная платформа, педагогическое управление.

Abstract. *This article provides a scientific-theoretical and practical analysis of issues regarding the improvement of the management activities of primary school class teachers within a digital educational environment. The rapid integration of digital technologies into the educational process is enriching the traditional organizational activities of primary school class teachers with new content. In particular, tools such as electronic gradebooks, educational platforms, digital monitoring instruments, electronic communication channels, data analytics, and digital portfolios enable the efficient management of classroom activities. The study outlines the primary school class teacher's responsibilities regarding monitoring student activities, organizing cooperation with parents, planning the pedagogical process, identifying individual learning needs, coordinating educational and upbringing work, and making data-driven management decisions. Additionally, an effective model for digital management is proposed, and its key stages are defined.*

Key words: *digital education, primary education, class teacher, management activity, digital competence, electronic monitoring, educational platform, pedagogical management.*

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimining raqamlashtirilishi nafaqat o'qitish metodlari, balki ta'lim jarayonini boshqarish mazmuni va mexanizmlarining ham o'zgarishiga olib kelmoqda. Raqamli texnologiyalar ta'lim muassasasida axborotni yig'ish, saqlash, qayta ishlash, tahlil qilish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonlarini tezlashtirish imkonini bermoqda. OECD tomonidan raqamli ta'lim ekotizimining muhim qismlari sifatida ta'limni boshqarish tizimlari, o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlovchi raqamli vositalar hamda ushbu vositalardan foydalanadigan inson omili ko'rsatilgan [1]. Boshlang'ich ta'lim bosqichida boshqaruv jarayoni alohida ahamiyatga ega. Chunki aynan shu davrda o'quvchilarning ta'limga munosabati, o'quv motivatsiyasi, ijtimoiy xulqi, mustaqil ishlash ko'nikmalari va jamoada faoliyat yuritish tajribasi shakllanadi. Shu sababli boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyati faqat tashkiliy vazifalarni bajarish bilan chegaralanmasdan, o'quvchi shaxsining rivojlanishini kuzatish, pedagogik muhitni boshqarish va ota-onalar bilan samarali hamkorlikni tashkil etishni ham qamrab olishi zarur. Raqamli muhitda sinf rahbari o'quvchilar to'g'risidagi ma'lumotlarni muntazam yig'ish va tahlil qilish, ta'lim jarayonidagi muammolarni erta aniqlash, individual yondashuvni tashkil etish hamda ota-onalarga tezkor axborot yetkazish imkoniyatiga ega bo'ladi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, ta'limni boshqarish tizimlari o'quvchilarning davomatini, baholarini, sinf va o'qituvchi bilan bog'liq ma'lumotlarni boshqarish, shuningdek, hisobot va monitoring jarayonlarini raqamlashtirish imkonini beradi [2]. Shu jihatdan raqamli ta'lim muhitida

boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyatini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb pedagogik muammolardan biridir.

Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyati mazmunini aniqlash, uning asosiy yo'nalishlarini tizimlashtirish hamda boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi raqamli pedagogik modelni ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi: Raqamli ta'lim muhitining boshlang'ich ta'lim boshqaruvidagi o'rnini aniqlash. Boshlang'ich sinf rahbarining raqamli boshqaruv funksiyalarini tizimlashtirish. Elektron monitoringning o'quvchilar faoliyatini boshqarishdagi imkoniyatlarini aniqlash. Ota-onalar bilan raqamli hamkorlik mexanizmlarini yoritish. Ma'lumotlarga asoslangan pedagogik qaror qabul qilishning ahamiyatini asoslash. Boshlang'ich sinf rahbari uchun raqamli boshqaruv modelini taklif etish.

Adabiyotlar tahlili. Raqamli ta'limni boshqarish masalalari xorijiy tadqiqotchilar tomonidan ta'lim menejmenti, raqamli pedagogika, ta'lim analitikasi va o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalari doirasida tadqiq etilgan. OECD tadqiqotlarida raqamli ta'lim ekotizimining samaradorligi faqat texnologik infratuzilmaga emas, balki o'qituvchilar, maktab rahbarlari va boshqa ta'lim ishtirokchilarining raqamli kompetensiyalariga ham bog'liqligi ta'kidlanadi [1; 3]. Raqamli vositalardan foydalanish o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirmaydi; ularni pedagogik maqsadlar asosida to'g'ri tashkil etish va boshqarish talab etiladi. Mishra va Koehlarning TPACK konsepsiyasida texnologik bilim, pedagogik bilim va mazmuniy bilimlarning o'zaro integratsiyasi samarali raqamli ta'limning muhim sharti sifatida izohlanadi [4]. Mazkur yondashuv boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyatiga ham tatbiq etilishi mumkin. Chunki raqamli vositani bilishning o'zi yetarli bo'lmay, undan qanday pedagogik vazifani hal qilish uchun foydalanish masalasi ham muhimdir. Selwyn raqamli texnologiyalarni ta'limda qo'llash jarayonida texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda ijtimoiy, pedagogik va tashkiliy omillarni ham hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi [5]. Fullan esa ta'limdagi o'zgarishlarning muvaffaqiyati texnologiyani joriy etish bilan emas, balki tashkilot madaniyati, pedagoglarning hamkorligi va boshqaruv jarayonlarining uyg'unligi bilan bog'liqligini ko'rsatadi [6]. Demak, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli boshqaruvni faqat elektron platformalardan foydalanish sifatida emas, balki ma'lumotlar, pedagogik faoliyat, kommunikatsiya va boshqaruv qarorlarini yagona tizimga birlashtiruvchi jarayon sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tizimli tahlil, pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil, ilmiy adabiyotlarni o'rganish, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning metodologik asosini raqamli ta'lim, pedagogik boshqaruv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv va raqamli kompetensiya yondashuvlari tashkil etdi.

Boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyati quyidagi mezonlar asosida tahlil qilindi:

- o'quvchilar faoliyatini monitoring qilish;

individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash;

- ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyati an'anaviy boshqaruvdan farqli ravishda doimiy axborot almashinuvi va monitoringga asoslanadi.

Sinf rahbari elektron vositalar yordamida o'quvchilarning: davomatini, o'zlashtirish ko'rsatkichlarini, topshiriqlarni bajarish holatini, darsdagi faolligini, individual rivojlanish dinamikasini, ijtimoiy faolligini, ota-onalar bilan aloqa holatini muntazam kuzatishi mumkin. Bunday yondashuv boshqaruv jarayonini retrospektiv emas, balki tezkor va profilaktik boshqaruv shakliga o'tkazadi.

1-jadval. Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf rahbarining asosiy boshqaruv funksiyalari

Boshqaruv funksiyasi	Raqamli vosita	Kutiladigan natija
Axborot yig'ish	Elektron jurnal, platforma	Ma'lumotlarning tezkor jamlanishi
Monitoring	Dashboard, elektron hisobot	O'quvchi rivojlanishini kuzatish
Rejalashtirish	Elektron kalendar, reja tizimi	Vaqt va vazifalarni samarali taqsimlash
Muloqot	Messenger, videokonferensiya	Ota-ona bilan tezkor aloqa
Tahlil	Analitik platformalar	Muammolarni aniqlash
Qaror qabul qilish	Ma'lumotlar bazasi	Dalillarga asoslangan qaror
Tarbiyaviy boshqaruv	Elektron portfoliolar	O'quvchi rivojlanishining kompleks monitoringi
Hisobot	Elektron hujjatlar	Ma'muriy yuklamani kamaytirish

OECD ma'lumotlariga ko'ra, ta'limni boshqarish tizimlari o'quvchilarning davomat, sinf, baho va rivojlanish ma'lumotlarini boshqarish bilan bir qatorda hisobot va monitoringni ham qo'llab-quvvatlashi mumkin [2].

Elektron monitoring va o'quvchilar faoliyatini boshqarish. Boshlang'ich ta'limda monitoring sinf rahbari faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biridir. An'anaviy monitoringda o'qituvchi ko'pincha kundalik kuzatuv, yozma qaydlar va davriy hisobotlarga tayanadi. Raqamli muhitda esa ma'lumotlarni muntazam yangilab borish va ularning dinamikasini ko'rish imkoniyati paydo bo'ladi.

Masalan, o'quvchining ketma-ket bir necha darsda topshiriqlarni bajarmasligi yoki davomatining pasayishi raqamli tizim orqali aniqlansa, sinf rahbari muammoni chuqurlashtirmasdan oldin tegishli pedagogik choralarni belgilashi mumkin.

Bu jarayon quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

Ma'lumot → Tahlil → Muammoni aniqlash → Individual yondashuv → Pedagogik chora → Qayta monitoring.

Shunday qilib, raqamli monitoring faqat nazorat vositasi emas, balki erta pedagogik aralashuv mexanizmi sifatida ham namoyon bo'ladi.

Ota-onalar bilan raqamli hamkorlik. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim samaradorligida oila va maktab hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Raqamli aloqa vositalari sinf rahbariga ota-onalar bilan muntazam va tezkor muloqot qilish imkonini beradi.

Sinf rahbari raqamli kommunikatsiya vositalari orqali: o'quvchining darsdagi faolligi, uy vazifalarini bajarish holati, davomat, tadbirlardagi ishtirok, individual yutuqlar, mavjud pedagogik muammolar, tavsiyalar haqida ota-onalarga ma'lumot berishi mumkin. Bunda kommunikatsiyaning asosiy maqsadi faqat axborot yetkazish emas, balki o'quvchining rivojlanishi uchun maktab va oilaning hamkorlikdagi harakatlarini muvofiqlashtirish bo'lishi lozim.

Individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash. Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilimlarni o'zlashtirish sur'ati, qiziqishi, qobiliyati va psixologik xususiyatlari jihatidan bir-biridan farq qiladi. Shu sababli sinf rahbari boshqaruv faoliyatida individual yondashuvga alohida e'tibor qaratishi zarur. Raqamli platformalarda to'planadigan ma'lumotlar o'quvchining rivojlanish dinamikasini ko'rishga yordam beradi. Masalan, o'quvchi matematika bo'yicha yaxshi natija ko'rsatib, o'qish savodxonligida qiyinchilikka duch kelayotgan bo'lsa, sinf rahbari ushbu ma'lumot asosida tegishli individual pedagogik strategiyani tanlashi mumkin.

Natijada boshqaruv:

“barcha o'quvchilar uchun yagona yondashuv”
modelidan

“o'quvchi ehtiyojiga asoslangan boshqaruv”
modeliga o'tadi.

Sinf rahbarining kommunikativ boshqaruv faoliyati

Raqamli ta'lim muhiti sinf rahbarining kommunikativ faoliyatini ham o'zgartiradi. Muloqot faqat dars yoki ota-onalar yig'ilishi bilan chegaralanib qolmaydi.

Raqamli kommunikatsiya:

1. o'qituvchi–o'quvchi;
2. o'qituvchi–ota-ona;
3. o'qituvchi–maktab ma'muriyati;
4. ota-ona–maktab;
5. o'quvchi–o'quvchi

o'rtasidagi axborot almashinuvini tezlashtirishi mumkin.

OECD raqamli vositalar ota-onalar bilan muloqot qilish va pedagoglar o'rtasidagi professional hamkorlikni qo'llab-quvvatlashi mumkinligini qayd etadi [3]. Biroq raqamli kommunikatsiyada axborotning aniqligi, maxfiyligi, muloqot madaniyati va ish vaqti chegaralariga rioya qilish muhimdir.

Raqamli boshqaruvning muammolari. Raqamli texnologiyalardan foydalanish bilan bir qatorda qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, barcha ta'lim ishtirokchilarining raqamli kompetensiyasi bir xil darajada bo'lmashligi mumkin. OECD raqamli ta'limdan samarali foydalanish uchun pedagoglar va ta'lim muassasasi rahbarlarining raqamli salohiyatini rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi [3]. Ikkinchidan, texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi raqamli boshqaruvning samaradorligini cheklashi mumkin. Uchinchidan, turli platformalarning o'zaro integratsiyalashmaganligi bir xil ma'lumotni bir necha marta kiritish zaruratini keltirib chiqaradi. OECD bunday tizimlar o'rtasidagi interoperabellik, ya'ni ma'lumot almashish imkoniyati raqamli ta'lim ekotizimining muhim masalalaridan biri ekanini qayd etadi [1; 2]. To'rtinchidan, o'quvchilar haqidagi ma'lumotlarni himoya qilish, shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlash va ulardan faqat pedagogik maqsadlarda foydalanish zarur. Beshinchidan, raqamli texnologiyalar sinf rahbarining insoniy va pedagogik funksiyalarini almashtirmasligi kerak. Texnologiya ma'lumot berishi mumkin, biroq o'quvchining individual holatini pedagogik nuqtayi nazardan baholash, tarbiyaviy yondashuvni tanlash va insoniy muloqotni tashkil etish o'qituvchining professional faoliyatiga bog'liq.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhiti boshlang'ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyatini uch asosiy yo'nalishda o'zgartiradi. Birinchidan, operativ boshqaruv kuchayadi. Ma'lumotlarni tezkor olish va tahlil qilish muammolarni erta aniqlash imkonini beradi. Ikkinchidan, pedagogik boshqaruv takomillashadi. Raqamli ma'lumotlar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash va differensial yondashuvni tashkil etishga yordam beradi. Uchinchidan, kommunikativ boshqaruv rivojlanadi. Ota-onalar, o'quvchilar, fan o'qituvchilari va maktab ma'muriyati o'rtasida axborot almashinuvi tezlashadi. Biroq raqamlashtirishni faqat texnik jarayon sifatida talqin qilish noto'g'ri. Raqamli texnologiyalarning samaradorligi sinf rahbarining pedagogik kompetensiyasi, raqamli savodxonligi, analitik fikrlashi va

kommunikativ madaniyati bilan chambarchas bog‘liq. OECD ham raqamli vositalarning mavjudligi ularning ta’limni avtomatik ravishda yaxshilashini kafolatlamasligini, pedagoglarning motivatsiyasi va salohiyati muhim ekanini ta’kidlaydi [4]. Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich sinf rahbarining raqamli boshqaruv kompetensiyasini quyidagi formula orqali ifodalash mumkin:

Raqamli boshqaruv kompetensiyasi = texnologik bilim + pedagogik bilim + analitik ko‘nikma + kommunikativ kompetensiya + axborot xavfsizligi madaniyati.

Mazkur komponentlarning uyg‘unligi raqamli ta’lim muhitida sinf rahbarining samarali faoliyat yuritishi uchun muhim shart hisoblanadi.

Xulosa. Raqamli ta’lim muhitining rivojlanishi boshlang‘ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Elektron jurnal, ta’lim platformalari, raqamli monitoring, elektron kommunikatsiya va ma’lumotlar tahlili vositalari sinf faoliyatini tezkor, tizimli va ma’lumotlarga asoslangan holda boshqarish imkonini beradi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, raqamli muhitda boshlang‘ich sinf rahbarining boshqaruv faoliyati quyidagi asosiy yo‘nalishlarni qamrab oladi: o‘quvchilar faoliyatini monitoring qilish, individual ta’lim ehtiyojlarini aniqlash, ota-onalar bilan raqamli hamkorlik, tarbiyaviy faoliyatni muvofiqlashtirish, pedagogik ma’lumotlarni tahlil qilish va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish. Raqamli boshqaruvning asosiy samarasi boshqaruv jarayonining “ma’lumot yig‘ish — tahlil — qaror — pedagogik chora — monitoring — takomillashtirish” uzluksiz sikliga asoslanishida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etishda boshlang‘ich sinf rahbarlarining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish, platformalar o‘rtasidagi integratsiyani ta’minlash, o‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish va texnologiyalardan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish muhimdir. Umuman olganda, raqamli ta’lim muhitida boshlang‘ich sinf rahbari nafaqat tashkiliy jarayonlarni muvofiqlashtiruvchi, balki ma’lumotlarni tahlil qiluvchi, pedagogik jarayonni loyihalovchi, ota-onalar bilan hamkorlikni boshqaruvchi va o‘quvchilarning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi raqamli pedagogik menejer sifatida namoyon bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. OECD. *OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem*. Paris: OECD Publishing, 2023.
2. Vincent-Lancrin S. *Learning Management Systems and Other Digital Tools for System and Institutional Management*. OECD Digital Education Outlook 2023. Paris: OECD Publishing, 2023.
3. OECD. *Shaping Digital Education: Enabling Factors for Quality, Equity and Efficiency*. Paris: OECD Publishing, 2023.

4. OECD. *Teacher Digital Competences: Formal Approaches to Their Development*. OECD Digital Education Outlook 2023. Paris: OECD Publishing, 2023.
5. Selwyn N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. 2nd ed. London: Bloomsbury Academic, 2017.
6. Bates A.W. *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning*. 2nd ed. Vancouver: Tony Bates Associates, 2019.
7. Siemens G. Learning Analytics: The Emergence of a Discipline // *American Behavioral Scientist*. 2013. Vol. 57, No. 10. P. 1380–1400.
8. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms?* Paris: UNESCO, 2023.
9. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonun. 2020-yil 23-sentabr.
10. O‘zbekiston Respublikasi. “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi O‘RQ-901-son Qonun. 2024-yil 1-fevral.